

Valsts prezidenta Egila Levita runa nacionālajā dialogā “Izturīgspējīgi Latvijas lauki pārtikai un nākamajām paaudzēm”

Publicēts pirms vairāk nekā 3 gadiem

Publicēts: 11.08.2021.

Dāmas un kungi!

Cienijamie Latvijas nacionālā dialoga dalībnieki!

Man ir tas gods šodien jūs uzrunāt Latvijas pirmajā nacionālajā dialogā, kas tiek aizvadīts Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Pārtikas sistēmu samita ietvaros, kas notiks septembrī Ņujorkā.

Pārtika ir viens no 17 ANO definētajiem ilgtspējīgas attīstības mērķiem 21. gadsimtā (*Sustainable Development Goals*), kas ietver bada izbeigšanu, pārtikas nodrošinājumu, veselīga uztura un ilgtspējīgas lauksaimniecības veicināšanu.

I

Mums Latvijā it sevišķi nozīmīga šī ANO attīstības mērķa sastāvdaļa ir ilgtspējīga lauksaimniecība. Tāpat būtiska ir veselīga uztura nodrošināšana.

Latvija pēdējās desmitgadēs ir veiksmīgi sevi pārveidojusi par pārtikas eksportētājvalsti. Esam iekļāvušies globālajās pārtikas ražošanas ķēdēs. Gadu gaitā investējot uzņēmumos, savās zināšanās un izmantojot jaunākās tehnoloģijas, mums ir izveidoti savi

pārtikas zīmoli, ar ko varam lepoties un kas eksportā iepazīstina pasauli ar Latvijā ražotiem labumiem. Izmantojot Eiropas Savienības līdzekļus, mēs esam iemācījušies konkurēt Eiropas valstu pārtikas tirgos un ieņemt tajos savas nišas. Tas ir liels mūsu kopējais panākums!

II

Vispirms daži vārdi par globālo situāciju, par ko galvenokārt būs runa ANO Pārtikas sistēmu samitā septembrī.

Diemžēl, neskatoties uz pārtikas pieaugumu un progresu, ko esam piedzīvojuši Latvijā, vairākas pārtikas sistēmas tendences pasaulē nav tik optimistiskas.

Pašreizējie ANO aprēķini liecina, ka gandrīz 700 miljoni cilvēku jeb 9 % no pasaules iedzīvotājiem joprojām dzīvo badā, kamēr 2 miljardiem cilvēku jeb 25 % nav regulāra piekļuve drošam un veselīgam uzturam.

Neskatoties uz kopējo apņēmību nekaitēt videi un pāriet uz tai draudzīgākām lauksaimniecības praksēm, bioloģiskā daudzveidība dabā aizvien samazinās. Pesticīdi turpina maitāt vidi, tie samazina dabas daudzveidību, uzkrājas dzīvajos organismos un nonāk barības ķēdēs, arī cilvēka ķermenī.

Blakus enerģētikai un transportam, lauksaimniecība ir tā nozare, kas vidējā laika posmā dod vislielāko pienesumu cilvēci apdraudošajām klimata maiņām, jau redzamajām negatīvajām sekām šodien un paredzamajām smagajām sekām līdz šī gadsimta beigām.

Arī cilvēku uzturs pasaulē kļūst arvien viendabīgāks, piemēram, 75 % no cilvēces pārtikas tiek saražota tikai no 12 augu un piecām dzīvnieku šķirnēm. Samazinot mūsu pārtikas izcelsmes avotus, cilvēce kļūst mazāk izturīga pret pārmaiņām, tai skaitā klimata pārmaiņām. Turklāt no viendabīgākas pārtikas uzņemam mazāk uzturvielu, tādēļ zaudē arī sabiedrības veselību.

Lai sasniegtu nospraustos ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus, mums ir būtiski jāmaina globālā pārtikas un lauksaimniecības sistēma. Par to būs runa šajā Pasaules pārtikas sistēmu samitā. Par to mums jādomā arī šeit, Latvijā, gan reālistiski raugoties uz šīm globālajām tendencēm, gan izvērtējot mūsu lauksaimniecības situāciju kopumā pasaulē un tieši Latvijā. Turklāt šajā nedēļā iznākušais jaunākais ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes ekspertu ziņojums vērš uzmanību uz neatgriezeniskiem procesiem planētas straujajā sasilšanā un norāda uz papildu steidzamību valstīm nonākt pie konkrētiem risinājumiem pārtikas jomā.

III

Dāmas un kungi!

Lai gan mēs sevi dažkārt mēdzam uztvert kā “nabadziņus”, kuriem ir jāsaņem palīdzība no citiem, šis skatījums uz sevi un pasauli ir maldinošs. Tas traucē mums pieņemt pareizos lēmumus.

Neapšaubāmi, globālā skatījumā, tāpat arī šajā globālajā pārtikas sistēmu samitā, Latvija ierindosies starp pasaules labklājīgākajām valstīm. Tas nes līdzi sev lielu atbildību un pienākumu aktīvi piedalīties šo globālo problēmu risināšanā.

Tādēļ mums ir jāpalīdz rast risinājumus, nevis jābūt daļai no šīm problēmām. Šodien sasauktais nacionālais dialogs ir būtiska iniciatīva ne tikai globālā kontekstā, bet galvenokārt mums pašiem Latvijā.

IV

Domājot par mūsu lauksaimniecību un tās attīstības perspektīvām ilgtspējības kontekstā, vēlētos norādīt uz trim jautājumu lokiem.

Pirmkārt, jautājums par mūsu saimniecību struktūru. Pēdējo 10 gadu laikā Latvijā lielo un turīgo saimniecību kļuvis vairāk, un to apstrādātās zemes platības ir pieaugušas, tomēr tās joprojām ir maza daļa no kopējā saimniecību skaita Latvijā un nodarbina mazāko daļu lauksaimniecībā strādājošo.

Dati rāda, ka Latvijā ir virs 69 000 ekonomiski aktīvu lauksaimniecību un tikai 3 % to, kuru produkcijas vērtība pārsniedz 100 000 eiro.

Ja paskatāmies uz lielajām saimniecībām plašāk, tad aptuveni 10 % saimniecību ar produkcijas vērtību virs 25 000 eiro kopumā nodarbina aptuveni 24 % lauksaimniecībā strādājošo.

Savukārt vidējās, mazās un pavisam mazās saimniecības, kas sastāda 90 % no visu saimniecību skaita, nodarbina 76 % no visiem lauksaimniecībā strādājošajiem.

Mēs redzam, ka Latvijā pēdējās trijās desmitgadēs kopš neatkarības atgūšanas ir notikušas divas lielas Agrārās reformas.

Pirmā bija 1990. gadu pirmajā pusē, kad tika likvidēti padomju kolhozi un sovhozi un atjaunoti īpašnieku zemes īpašumi.

Otrā strauji norisinājās kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Faktiski ir izveidojusies lauksaimniecība, kas balstās uz nelielu skaitu lielsaimniecību, ar lauksaimniecību nodarbojas industriālā veidā un saņem lielāko daļu no Eiropas subsīdijām.

Tas arī atbilst Eiropas Savienības 1990. gadu vidū iesāktajai politikai, kas bija pagrieziena virzienā uz ekonomisko efektivitāti, industrializāciju, produktu unifikāciju un monopolizāciju.

Pie pēdējā punkta – monopolizācijas – pietiek minēt tikai vārdu 'Monsanto'. Piebildīšu tikai, ka man kā Eiropas Savienības Tiesas tiesnesim ir nācies vairākkārt spriest par šī globālā agrārā koncerna monopola stāvokli pasaulē un Eiropā, un es atklāšu, ka vienmēr esmu bijis pret tā varas stiprināšanu.

Man ir jautājums, vai mūsu sabiedrība patiešām vēlas šādu lauksaimniecību struktūru. Vai tā ir jāuztver kā Dieva dota vai tomēr mēs varam vairāk vai mazāk to ietekmēt vienā vai otrā virzienā? Vai pašreizējā struktūra un politika, kas to atbalsta, ir Latvijai un Latvijas laukiem patiešām labāka? Šeit patiešām pastāv nepieciešamība pēc padziļinātas sabiedrības diskusijas, kas ir plašāka par tikai ieinteresēto pušu sarunu.

V

Otrs jautājumu loks, kam nāksies pievērsties, ir tas, ko es jau minēju globālajā kontekstā – ir skaidri jāapzinās, ka līdzšinējās dominējošās lauksaimniecības metodes videi un klimatam nenāk par labu.

Protams, lauksaimniecības kaitīgā ietekme uz vidi tiek pastāvīgi mazināta. Taču skaidrs ir arī tas, ka šis temps ir par lēnu, un to norāda arī Eiropas Savienība ar saviem ambiciozajiem klimata mērķiem. Tā šādu lēnu kaitīguma samazināšanas tempu vairs neatzīs par pietiekamu, un mums Latvijā – tāpat kā visā Eiropas Savienībā – būs radikāli jāmaina lauksaimniecības metodes, lai varētu turpināt saņemt Eiropas subsīdijas, palikt konkurētspējīgi vienotajā Eiropas Savienības tirgū vai pat vispār nodarboties ar lauksaimniecību.

VI

Te ļoti nozīmīgu lomu acīmredzot spēlēs bioloģiskā lauksaimniecība. Lai palielinātu tās lomu, būs nepieciešamas gan tehnoloģiskas inovācijas, gan jaunas zināšanas, gan patērētāju izvēļu maiņas.

Neapšaubāmi, vismaz līdz šim, bioloģiskās lauksaimniecības produkti ir dārgāki nekā konvencionālās lauksaimniecības produkti. Līdz ar to loģiski, ka bioloģiskās lauksaimniecības produktus vairāk izvēlas cilvēki, kuri jau sasnieguši zināmu labklājības līmeni, kā arī jaunā paaudze, kurai vides, klimata un veselības jautājumi savā vērtību skalā atrodas augstākās pozīcijās. Tas nozīmē, ka, labklājībai augot un sabiedrībā ienākot jaunajai paaudzei, bioloģiskās lauksaimniecības produktu īpatsvars tikai pieaugs. Taču šim virzienam vairāk jāatspoguļojas arī valsts politikā un subsīdiju sadalē.

Gribu patiešām likt visiem *pie sirds*, ka mūsu lauksaimniecību jau tikai Eiropas nolemtā Zaļā kursa dēļ vien gaida nopietnas pārmaiņas. Jo ātrāk mēs paši būsim tām gatavi un tās ieviesīsim, jo labāka būs mūsu lauksaimniecības pozīcija arī Eiropas konkurencē. Tas attiecas gan uz lauksaimnieciskās produkcijas eksportu, gan arī uz jaunām, pie mums attīstītām lauksaimniecības

tehnoloģijām.

Jāņem vērā, ka mums jau vairāk nekā 80 gadu pastāv sava Lauksaimniecības universitāte. Līdz ar jauno augstskolu reformu tai ir jāuzstāda augsti mērķi. Tai vajadzētu kļūt par vienu no modernās, videi un klimatam mazkaitīgas vai pat nekaitīgas lauksaimniecības un zaļās ekonomikas zinātnes centriem Eiropā.

VII

Un, visbeidzot, dāmas un kungi, trešais problēmu loks mūsu valsts ilgtspējas jautājumā ir lauku kā teritorijas un lauksaimniecības sociālā un kulturālā dimensija. Es varētu arī teikt – latviskā dimensija.

Tas ir jautājums par to, kādus mēs vēlamies redzēt mūsu laukus, mūsu lauksaimniecību. Tas ir jautājums par latvisko identitāti, kuras saknes meklējamas laukos. Tas ir jautājums par dzīvesveidu. Tas ir jautājums par zemniekiem kā īpaša dzīvesveida piekopējiem.

Bet kas šodien vēl ir zemnieks? Vai agrofirma, tās akcionāri, menedžeri, strādnieki vēl ir zemnieki? Arī Eiropā šis jautājums nav mazāk aktuāls, ņemot vērā to, ka lauksaimniecība tiek subsidēta no visas sabiedrības nodokļiem. Bet kādēļ lai tā vienkārši subsidētu vienu no daudzām ekonomikas nozarēm? Tādēļ arī Eiropā pēdējos gados tiek diskutēts par t. s. “īstajiem zemniekiem” (angļu val. – *genuine farmers*; vācu val. – *echte Bauern*; franču val. – *véritables agriculteurs*). Patlaban šī definīcija un šis statuss ir atstāts dalībvalstu ziņā, lai gan Eiropas Komisija ir izteikusies, ka, iespējams, šī definīcija būs jānosaka Eiropas līmenī.

Katrā ziņā arī mums Latvijā nav tikai jāgaida, ko mums teiks Eiropa, bet pašiem jāformulē savs viedoklis, kas piemērots tieši mums, latviešiem, ņemot vērā mūsu identitātes iezīmes.

Par šo jautājumu varētu runāt daudz, tikai īsi norādīšu uz vienu jaunu tendenci lauku kā kultūrtelpas attīstībā – pēdējā laikā, it sevišķi kopš COVID-19 pandēmijas sākuma, pieaug lauku kā dzīves telpas pievilcība pilsētniekiem, arī jaunajām ģimenēm. Tagad dzīvo laukos un strādāt pilsētā vai attālināti kļūst arvien vienkāršāk, un lauki *pievelk* pilsētniekus ar savu vidi un brīvību. Tas nozīmē, ka, iespējams, strauji pieaugs to cilvēku skaits, kuri dzīvos laukos, varbūt kādā nelielā saimniecībā, bet pamatā nenodarbosies ar lauksaimniecību. Taču arī viņi veidos lauku kultūrvidi. Arī šī jaunā grupa būtu jāietver mūsu lauku politikas plānošanā un jāveicina tās pieaugums.

VIII

Dāmas un kungi!

Esmu pateicīgs par jūsu līdzdalību šajā nacionālajā dialogā. Mums ir ārkārtīgi daudz visai valstij stratēģiski svarīgu jautājumu saistībā ar laukiem un lauksaimniecību, par ko ir jādiskutē un jāpieņem lēmumi. Es minēju tikai dažus no tiem.

Es arī ļoti labi apzinos, ka šāda diskusija nav vienkārša. Mūsdienu ātrās komunikācijas laikmetā viedokļus ir iespējams formēt ātrāk, nekā veidot argumentētu un visaptverošu diskusiju. To ņemt vērā ir īpaši svarīgi tieši ilgtspējas un zemes apsaimniekošanas kontekstā, jo, dzīvojot katram savā informācijas “burbulī”, mums veidojas būtiskas atšķirības izpratnē par zemi kā vērtīgu resursu un to, kā to pareizi apsaimniekot ilgtermiņā.

Pilsētnieki un laucinieki, mazie un lielie lauksaimnieki, mežsaimnieki, konvenciālie un bioloģiskie saimnieki, dabas aizsardzības organizācijas, novadu pašvaldības un valsts ministrijas – katram ir savs skatījums, katram ir savi mērķi. Kaut arī bieži visu intereses pārklājas, šķietami mums paliek arvien grūtāk panākt vienošanos starp dažādiem skatījumiem.

Tādēļ domāju, ka šāds nacionālais dialogs tiek organizēts īstajā laikā un mūsu sabiedrībai tas ir īpaši nepieciešams, lai atklāti diskutētu par mūsu kopējiem mērķiem un meklētu kopīgus risinājumus ilgtspējīgai zemes apsaimniekošanai, pārtikas ražošanai, bet plašākā skatījumā vienotos par mūsu kopējo lauku nākotni Latvijā.

Ceru, ka šis nacionālais dialogs būs platforma, lai mēs visi kopā Latvijā atrastu efektīvu ceļu, kā ikkatrs no mums varētu labāk dzīvot kopā ar dabu, nevis pret to.

Novēlu visiem veiksmīgi dienu, veiksmīgu dialogu!

Saistītas tēmas

[Egils Levits](#)

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-runa-nacionalaja-dialoga-izturigspejigi-latvijas-lauki-partikai-un-nakamajam-paaudzem>